

Pronominalsuffix, Thackston § 36

Pronominalsuffix är enklitiska. Det innebär att de inte har någon betoning. De förekommer i alla personer. De kan sättas på ett substantiv (*ketāb-am* 'min bok') ett adjektiv (*barādar-e bozorg-am* 'min storebror'), en preposition (*tu-yaš* 'i den'), ett reflexivt pronomen (*x^vod-am* 'jag själv'), ett indefinit pronomen (*če-š*, betydelse se nedan) ett adverb (*avval-eš* 'till en början'), ett verb (*bordand-am* 'de tog mig').

Singular

1 pers. *-am*

2 pers. *-at* (talspråk *-et*)

3 pers. *-aš* (talspråk *-eš*)

Plural

-emān (talspråk *-emun*)

-etān (talspråk *-etun*)

-ešān (talspråk *-ešun*)

Om **det föregående ordet** slutar på konsonant, t.ex. *ketāb* 'bok'

ketāb-am

ketāb-at (talspråk *ketāb-et*)

ketāb-aš (talspråk *ketāb-eš*)

ketāb-emān (talspråk *ketāb-emun*)

ketāb-etān (talspråk *ketāb-etun*)

ketāb-ešān (talspråk *ketāb-ešun*)

Om **det föregående ordet** slutar på *-ā* eller *-u*, t.ex. *pā* 'ben, fot'

pā-y-am

pā-y-at (talspråk *pā-t*)

pā-y-aš (talspråk *pā-š*)

pā-y-emān (talspråk *pā-mun*)

pā-y-etān (talspråk *pā-tun*)

pā-y-ešān (talspråk *pā-šun*)

ruberu-y-am

ruberu-y-at (talspråk *ruberu-t*)

ruberu-y-aš (talspråk *ruberu-š*)

ruberu-y-emān (talspråk *ruberu-mun*)

ruberu-y-etān (talspråk *ruberu-tun*)

ruberu-y-ešān (talspråk *ruberu-šun*)

Om **det föregående ordet** slutar på *-i*, t.ex. *zendegi* 'liv'

zendegi-am

zendegi-at (talspråk *zendegi-t*)

zendegi-aš (talspråk *zendegi-š*)

zendegi-mān (talspråk *zendegi-mun*)

zendegi-tān (talspråk *zendegi-tun*)

zendegi-šān (talspråk *zendegi-šun*)

Om **det föregående ordet** slutar på *-e*, t.ex. *bačče* 'barn'

I talspråket går *e+a* ihop till betonat *a*. Betoningen ligger alltså på ändelsen i talspråksformerna:

bačče-am (talspråk *bačč-am*)

bačče-mān (talspråk *bačč-amun*)

bačče-at (talspråk *bačč-at*)

bačče-tān (talspråk *bačč-atun*)

bačče-aš (talspråk *bačč-aš*)

bačče-šān (talspråk *bačč-ašun*)

Pronominalsuffix används på flera olika sätt i Modern Persiska. Nedan följer de vanligaste funktionerna. I alla exempel nedan kan *-at* och *-et* samt *-aš* och *-eš* bytas ut mot varandra beroende på stilnivå.

1. Gentivattribut

Pronominalsuffixen fungerar oftast för att uttrycka genitivattribut. Genitiven kan visa ägare (hans huvud) eller någon annan typ av genitivrelation (hans mor – man äger ju inte sin mor). Både pronominalsuffix och det reflexiva pronomenet *x'od* 'själv' i ezafe-konstruktion kan användas för att syfta tillbaka på subjektet. Pronominalsuffix är vanligare i den enkla skönlitterära stilen.

āhu dom-aš kutāh, zir-e šekam-aš sefid ast va češmhā-yaš siāh

'gasellens svans är kort, under magen är den vit och dess ögon är svarta'

(ordagrant: gasellen, dess svans kort, under dess mage är vitt, och dess ögon svarta)

barrehā dar šahrā donbāl-e mādar-ešān midavand

'lammen springer efter sin mor i ödemarken'

I högre stil skulle även *x'od* kunna användas här, eftersom genitivattributet också är subjekt i meningen:

barrehā dar šahrā donbāl-e mādar-e x'od midavand

yek martabe sar-aš-rā boland kard

'plötsligt höjde den sitt huvud'

I högre stil skulle även *x'od* kunna användas här, eftersom genitivattributet också är subjekt i meningen:

yek martabe sar-e x'od-rā boland kard

yek šab šām-aš-rā x'orde bud ke did bād-e sardi miāyad va tan-aš mur mur mišavad
'en kväll, när hon hade ätit sin kvällsvard, kände (ordagrant: såg]

I högre stil skulle även *x'od* kunna användas för det första pronominalsuffixet, eftersom genitivattributet också är subjekt här. För det andra pronominalsuffixet går det inte att använda *x'od*:

yek šab šām-e x'od-rā x'orde bud ke did bād-e sardi miāyad va tan-aš mur mur mišavad

pir-e zan del-eš behāl-e gonješke suxt

'den gamla gumman tyckte synd om sparven'

(ordagrant: den gamla gumman, hennes hjärta brann för sparven)

az panjare mididam ke baččehā sag-e velgard-i-rā dōre karde-and va bar sar o ru-yaš golule-ye barf mizanand

'jag såg från fönstret att barnen hade slagit en ring runt en herrelös hund och kastade snöbollar på den'

(ordagrant: jag såg från fönstret att barnen har slagit en ring runt en herrelös hund och kastar snöbollar på dess huvud och kropp, se kapitlet Direkt och indirekt anföring)

x'āhar-aš mipazad, in ham miforušad... nane-aš mariz ast, āqā

'hans syster kokar (dem), och det är han som säljer, hans mamma är sjuk, herrn'

čerā x'āhar-at šōhar nemikonad

'varför gifter sig inte din syster'

2. Partitiv genitiv

Partitiv genitiv uttrycker en del av en helmängd. Det förekommer inte i svenska men i en del andra språk förutom persiska, t.ex. franska. Även här kan pronominalsuffix användas.

x^yod-at gofti hame-aš-rā beguyam

'du sade själv att jag skulle saga allt (av det)'

se nafar-ešān kelās-e čahārom budand

'tre av dem gick i klass fyra'

yek lenge az kafšhāš gāloš bud va yek lenge-aš az hamin kafšhā-ye ma'muli-ye mardāne

'en av hans skor var en galosch och en av dem var en vanlig herrsko'

3. Direkt objekt

Ibland står pronominalsuffixen för direkt objekt. Lägg märke till placeringen i sammansatta verb, d.v.s. på verbets nominalelement (substantiv, adjektiv, preposition eller adverb), inte på själva verbet.

beferestim-eš piš-e halazun-pire

'vi skickar honom till den gamle snigeln'

agar beravi va ba'd pašimān bešavi, digar rāh-at nemidahim

'om du ger dig av och sen ångrar dig släpper vi inte in dig igen'

čeṭōr mišavad farāmuš-et konim

'hur skulle vi kunna glömma dig'

amniehā zadand-aš ru-ye asb zadand-aš

'landsbygdspolisen sköt (ordagrant: slog) honom, de sköt honom till häst'

bar-aš dāštam va parāndam-aš

'jag tog den och slängde iväg den'

āqā, mix^yāstam hamānjā bekošam-aš

'Herrn, jag ville döda honom där och då'

kārgarhā jam‘ šodand va bordand-am xāne-mān

’arbetarna samlades och tog mig hem’

4. Efter preposition

Pronominalsuffixen kan också användas efter preposition. Detta är mycket vanligare i talspråket och poesin samt i den enkla prosan (skönliteratur) än i den högre prosastilen.

man ke jik jik mikonam barā-t

’jag kvittrar ju för dig’

do tā sag dōr o bar-aš mipelekidand va dom tekān midādand

’två hundar strök omkring honom och viftade på svansen’

hāji x‘ od-aš gofte bud ke vaqti sar-aš xalvat šod piš-aš beravim

’haji hade själv sagt att vi skulle gå till honom när han fick det lugnt (ordagrant: när hans huvud blev lugnt)’

az-aš mitarsam

’jag är rädd för honom’

man ham har kār-i piš āmad donbāl-aš raftam

’och jag tog vilket arbete jag än fick’

5. Subjekt

I enstaka fall hittar man pronominalsuffixen som subjekt. Det händer bara i tredje person singular preteritum och imperfekt och är en kvarleva av en grammatisk konstruktion som fanns i medelpersiska. Egentligen borde det bara beröra transitiva verb, men det händer att också intransitiva verb får pronominalsuffix.

goft-es‘han sade’

raft-eš 'han gick'

6. Indirekt object, Thackston § 50

I klassisk persiska användes också pronominalsuffix ofta för indirekt objekt. Detta förekommer i modern persiska i vissa stelnade uttryck, som måste läras in som idiomatiska uttryck.

nane-at če-aš ast

(talspråk: *nane-at če-š-e*)

'vad är det för fel på din mamma'

(ordagrant: din mamma, vad är det åt henne)

nane-am bad-aš miāyad

'min mamma tycker illa om det'

(ordagrant: min mamma, det kommer illa till henne)

x^yoš-am miāyad

'jag tycker bra om det'

(ordagrant: gott kommer till mig)

tešne-am šod

'jag blev törstig'

(ordagrant: åt mig kom törst)

gorosne-am mišavad

'jag blir hungrig'

(ordagrant: åt mig kommer hunger)

7. Förstärkande funktion

I vissa fall är pronominalsuffixet bara förstärkande (emfatiskt) och refererar inte till någon person. Det händer oftast när det placeras på adverb och ordningstal. Utan pronominalsuffix skulle adverbet betyda detsamma, men det uppfattas något mera betonat med pronominalsuffix. Detta sätt att använda pronominalsuffix är typiskt för talspråket och förekommer också i enkel prosastil. Pronominalsuffix på det reflexiva pronomenet *x^vod* har också denna funktion. Här är det ovanligt att pronominalsuffixet faller bort.

a. som förstärkning på det reflexiva pronomenet *x^vod*

pir-e zan xar-rā x^vābānd va raft x^vod-aš ham x^vābid

'den gamla gumman nattade åsnan och gick och lade sig själv också'

behtar ast x^vod-et pust begiri

'det är bäst att du skalar själv'

b. som förstärkning på adverb och ordningstal

ba'd-eš be falākat oftādand

'därefter blev de fattiga' (ordagrant: därefter föll de i fattigdom)

tāri verdi, jahizie-ye x^vāhar-at-rā āxar-aš jur kardi

'Tari Verdi, grejade du din systers hemgift till slut?'

avval-aš dast o pā-yaš-rā gom kard

'först blev han alldeles till sig'

rāst-eš, man x^vod-am nur nadāram

'förresten så är det inte jag själv som lyser' (ordagrant: förresten, jag själv har inget ljus)